

Fritidsklubb; utvikling, utforming og utfordringer

Av: Ivar Frønes, Seniorforsker ved NUBU – Nasjonalt utviklingscenter for barn og unge (2021).

Publisert 26.01.2021.

Nøkkelord: fritidsklubb, utenforskap, marginalisering, kompetansesamfunn, sosial læring, innovasjon.

Summary

The article seeks to identify the functions of youth clubs, relating their design and ideology to the local youth environment as well as to the wider society. A comprehensive study of a youth club in Oslo in the industrial society of the early 1970s, showed that the club reached over 50 % of young people in their local environment, and that most of the members visited the club several times a week. Providing opportunities for both young people at risk and for the neighbourhood settings in general, was crucial for the clubs' prevention strategy.

The role and function of youth clubs must be considered in relation both to their local environments and the social formation in which they are embedded. The basic functions of youth clubs in the post-modern knowledge and competence societies are identified as being to prevent social exclusion, and to provide a basic arena for in-formal and non-formal learning. The article discusses the relationship between the youth clubs' design and their functions for young people in the knowledge/competence societies, concluding that while the interplay of unstructured social space and group activities are still fundamental to the clubs, the group activities has to be expanded and elaborated.

Sammendrag

Artikkelen søker å identifisere fritidsklubbens sosialpolitiske og kulturpolitiske funksjoner gjennom en analyse av utviklingen av klubbens utforming og ideologi. Klubbens funksjoner må forstås i forhold til deres samspill med det lokale ungdomsmiljøet og samfunnet for øvrig. En omfattende studie av en fritidsklubb i Oslo tidlig på 1970-tallet, fysisk og sosialt utformet etter grunnprinsippene klubbene hadde utviklet, viste at over halvparten av de unge var medlem i klubben. Flertallet av medlemmene besøkte klubben flere ganger i uka.

Samfunn, utdanningskrav og ikke minst medie verden har forandret seg enormt siden 1970-tallets industrisamfunn, hvor platespiller og ukepresse var ungdommenes medietilbud. I kompetansesamfunnet, med dette samfunnets vekt på innovasjon og kompetanseutvikling, representerer klubbene ikke bare forebyggende arbeid, men også en grunnleggende ikke-formell arena for kompetanseutvikling. Artikkelen understreker at gruppevirksomheten representerer muligheter og læring på ungdommenes egne premisser og gir en sammensmelting av sosialt samvær, aktiviteter og utvikling. Åpen virksomhet forstås som et felles møtested og miljø for ulike grupper av ungdom, som rekrutteres direkte til den åpne virksomheten eller gjennom gruppeaktivitetene. Kompetansesamfunnets krevende ungdomstid innebærer at klubbens gruppevirksomhet må utvikles både i omfang og aktivitetsmuligheter med utgangspunkt i utdyping og utvikling av ungdommens egne interesser. Klubbens særegne utforming – samspillet mellom gruppevirksomhet og åpen virksomhet – gjør det mulig for klubbene å fungere både som forebyggende arbeid og som en grunnleggende arena for ikke-formell kvalifisering.

Innledning

Fritidsklubbene vokste fram i Norge på 1950-tallet som et sosialpolitisk begrunnet tiltak for ungdom. Innholdet i betegnelsen fritidsklubb er upresist; en offentlig utredning¹ viser at begrepet refererer til kjellerrom åpne en gang i uka så vel som til omfattende aktivitetssentre. Begrepet «åpne møteplasser» gir en felles betegnelse for ulike tiltak, men bidrar i liten grad til forståelse av hvilke funksjoner tiltak for unge kan og bør fylle for brukere og samfunn, og hvordan de skal utformes for å oppnå dette. Artikkelen beskriver klubbens bakgrunn og historiske forankring, analyserer utviklingen av deres utforming og ideologi i industrisamfunnet med referanse til en større studie i Oslo på 1970-tallet og diskuterer klubbens sentrale utfordring i dag; hva er klubbens oppgaver i det høyteknologiske kunnskaps- og kompetansesamfunnet, og hvordan kan de utformes for å fylle disse?

Klubbens sosialhistoriske røtter

Med industrisamfunnets økende velstand og konsum etter den andre verdenskrig vokste det fram en ny ungdomstid, beskrevet som en «venteperiode» (NOU 1977: 6). De unge «ventet» på å bli voksne og de første fritidsklubbene ble etablert i en tid hvor det å henge på gatehjørnet var et grunnleggende tidsfordriv for de fleste unge i Oslo. Den tidkrevende innsats for gode karakterer var ikke noen dominerende aktivitet og verden var lite global, som illustrert ved at nordisk mester i rock i 1959 fortalte at han på skolen kunne velge mellom engelsk og sløyd. De unge startet yrkeslivet i ung

¹ <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn-og-ungdom/utredning-om-ungdoms-fritid/ungdoms-fritidsmiljo.pdf>

alder og stiftet familie tidlig i 20-årene. Tenåringstiden representerte det som kalles en *liminalfase*², en overgangsperiode mellom barnerolle og voksenrolle, forstått som preget av konflikter med foreldre, emosjonell ustabilitet og rolleforvirring (Blos, 1962; Erikson, 1968). Tenåringsperioden var forstått som en risikofase, klubbens oppgave var å hindre at de unge mistet fotfeste og gled ut på hva som ofte ble omtalt som «skråplanet», som kunne føre til kriminalitet og rusproblemer³, primært for guttene. Tidlig graviditet og «å måtte gifte seg» var også en del av risikobildet. Fritidsklubbens miljø og voksenkontakter skulle bidra til de unges sosiale og personlige utvikling, og til at ungdommen var på rett kjørl når de møtte voksenrollen. Overgangen til voksenrollen var derimot mindre komplisert, slutten av tenåringsperioden åpnet for et yrkesliv hvor opplæring for mange ble gitt på arbeidsplassen, kvinner ble også ofte husmødre og fikk barn tidlig.

Gratis adgang var viktig for rekrutteringen, men hadde også en ideologisk forankring; klubbene representerte aktivitet på egne premisser, i motsetning til kommersielle tilbud og aktiviteter styrt av andre enn de unge selv. Behovet for ikke-kommersielle møtesteder ble understreket av ungdommenes krav om «et sted å være» på Vaterland i Oslo i 1969⁴, i Sverige var statens ungdomsråds rapportserie «Till varje pris» med sluttrapporten «Ej till Salu» i 1981, et uttrykk for en forståelse som vokste fram gjennom 1960- og 1970-tallet parallelt med at perspektivene utviklet seg fra forebygging av problemer til vekt på ungdommenes psykologiske og sosiale utvikling. I Sverige ble denne overgangen fra «prevention to promotion» understreket allerede i SOU 1967: 19 (Forkby, 2014), i Norge ble den kulturpolitiske forankringen tydeligere ved at klubbene ut over 1970- og 1980-tallet ble knyttet til de framvoksende kulturetatene. I utviklingen mot kunnskapssamfunnet forandrer ungdomstiden seg fra en venteperiode til en kvalifiseringsperiode, ungdommers fritid understrekes særlig som en arena for utvikling av evne til samfunnsmessig deltagelse (Barne- og likestillingsdepartementet 2009). De siste tiårenes yrkesliv har understreket behovet for kompetanse og evne til innovasjon. Samtidig som Europeiske politiske organer krever at ungdomsarbeid skal kunne dokumentere positive effekter for ungdommers utviklings⁵, understrekes det også at ungdomsarbeidet ikke bør underlegges snevre hensikter eller interesser (Lorenz, Coussée & Verschelden, 2010).

² Se f.eks. Turner, 1967.

³ For en analyse av klubbens funksjoner i forhold til rusforebygging, se:

<https://www.yumpu.com/no/document/view/17670227/fritidsklubb-kvalifisering-og-rusforebygging>

⁴

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/24290/EtxstedxxxvrexTovexSolbakkenx2010.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

⁵ Se f.eks. European Commission, 2014.

Sosial læring og verksted for selvtillit

En forståelse av fritidsklubbens utvikling i Oslo de første to tiårene er viktig for å forstå utviklingen av utformingen og ideologien deres. I utgangspunktet var klubbene rettet mot å tilby aktiviteter til unge som ikke deltok i organiserte fritidsaktiviteter. Den første fritidsklubbleder i Oslo, Herman von der Lippe, konstaterte at det ikke var fritidsaktiviteter som trakk de unge mot klubben; de kom for å være sammen med andre på samme alder. Dette ble grunnleggende for utviklingen av klubbens ideologi, utforming og metode; det primære var ikke å tilby aktiviteter – selv om aktivitetsmuligheter var viktige og nødvendige – men å skape et positivt sosialt læringsmiljø. Dette ble beskrevet i flere bøker på 1970-tallet, som Frønes' «Et sted å være – et sted å lære» (1979a), og ikke minst, Torild Skars bok fra 1973, «Verksted for selvtillit». Ideologien om sosial læring og utvikling speilet utformingen som klubbene utviklet; den åpne virksomheten representerte muligheter for å henge med venner og andre i lobbyen/fellesarealet flere dager i uka, å delta i ulike aktiviteter og i ukas begivenhet med musikk/band/dans. En omfattende gruppevirksomhet representerte en sammensmelting av sosialt samvær og aktiviteter, og åpnet for utdyping av vennskap og interesser. Et klubbstyre valgt av medlemmene fortalte at klubben både var for og av medlemmer. Medlemsdemokratiet la vekt på praksis; dvs. på deltagelse i drift og utvikling.

Klubbene var av ulik størrelse; de store klubbene strakk seg ut til alle grupperinger av unge i nærmiljøene, det forebyggende aspektet bygget på at klubbens posisjon i ungdomsmiljøene forhindret utvikling av uheldige miljødannelse. Små klubber utviklet mer avgrensede miljøer med mindre tydelige kulturpolitiske funksjoner, og hvor det forebyggende aspektet i større grad ble forankret i tilbud til risikogrupper. Utformingen av store og små klubber er ulik; gruppevirksomheten, og samvirke mellom gruppene og den åpne virksomheten, var primært et kjennetegn ved de større klubbene. Analysene i denne artikkelen, av fritidsklubbene på 1970-tallet og av klubbens betydning i kunnskaps- og kompetansesamfunnets ungdomstid, bygger på klubbmodellen hvor den åpne virksomheten utvikles i samspill med omfattende gruppevirksomhet. Det klubbene kaller åpen virksomhet betyr ikke bare et sted å være for ungdom, det krever bevisst utvikling av et sosialt og normativt felleskap (Frønes, 1979a), som tilbyr et læringsmiljø med muligheter for å utvikle relasjoner til hva Mahoney og Stattin (2000) beskriver som «competent peers». Sarnecki og Ekman (1978) illustrerer betydningen av strukturert gruppevirksomhet i arbeid med utsatte unge. Andre understreker behovet for reflekterte og systematiske metodiske tilnærminger i åpen virksomhet (Pettersen Svenneke & Hanström, 2007). Åpne møtesteder er ikke i seg selv forebyggende, tvert imot kan en sterk representasjon av problemgrupper i ustrukturerte sosiale sammenhenger bidra til en økning av antisosial atferd (Mahoney, Stattin & Magnusson, 2001, Mahoney, Stattin & Lord, 2004). Systematiske forsøk på å etterprøve klubbens innflytelse på ungdomsmiljøene mangler i forhold til

klubber i Norge, men problematikken omkring dominerende subgrupper er berørt i flere sammenhenger⁶.

Utviklingen av klubben som et positivt miljø for læring og utvikling med særlige funksjoner for ungdom i risikozonen, hviler på samspeillet mellom åpen virksomhet og gruppevirksomhet, og på at en stor andel av de unge i klubbens område bruker klubben. I deler av Norge vil klubbene ha et stort geografisk omland, i Oslo handler det om lokale bydelsavgrensinger. Klubbene tilpasses de omgivelser og miljø de er en del av, studien som presenteres refererer til en bydel i Oslo.

En fritidsklubb i Oslo

Ungdomskontoret i Oslo (kontoret ledet ungdomsarbeidet i Oslo fra 1953 til 1988) så på samspeillet med det lokale miljøet som grunnleggende for klubbens forebyggende funksjoner, og igangsatte en omfattende studie ved åpningen av Lambertseter fritidsklubb i første halvår 1972. Hensikten var å studere utviklingen i en tradisjonelt utformet klubb og hvordan denne samspilte med sitt lokalmiljø, både ved medlemstall og bruksfrekvenser (Frønes, 1979b).

Lambertseterklubben var utformet etter de prinsippene klubbene over tid hadde utviklet; med grupper, aktivetskvalder, åpne lobbydager og danse/disko/bandkveld, og var en idealtypisk representant for klubbene som var etablert i mange bydeler. Spørreundersøkelser fra før klubben åpnet og etter halvannet års drift, tyder også på at de unge opplevde en sterk forbedring av fritidsmiljøet; blant jentene steg andelen som mente det var mye å foreta seg i fritida fra 10 % til 46 %, blant guttene fra 15 % til 44 % (Frønes, 1979b). Studien viser at klubben hadde en svært sterk posisjon i det lokale ungdomsmiljøet. Omtrent halvparten av ungdommene i klubbens nærområde, ca. 600 i aldersgruppen 14–18 år, var aktive medlemmer i klubben. I klubbens kjerneområder og kjernealdersgrupper var medlemsandelen høyere, blant 15-årige jenter var andelen omkring 70 %. I løpet av en måned hadde klubben omkring 4000 medlemsbesøk og 180 såkalte gjestebesøk, det vil si personer som medlemmer kunne ha med seg etter visse forhåndsprosedyrer. Omkring 150 medlemmer var aktive i klubbens 15 grupper, 52 % av guttene og 63 % av jentene oppga at de brukte klubben minst 2 kvalder per uke. Disko-torsdagen tiltrakk seg flest av de eldre medlemmene, men tirsdagen, som var åpen aktivitetsdag med mindre vekt på ungdomskulturens symbolske panorama, var også svært populær. Det er rimelig å anta at tirsdagsbrukerne ikke bare var yngre, men at en her også fant de sosialt mer forsiktige.

⁶ Se f.eks. Barne- og likestillingsdepartementet, 2009.

Surveystudien forteller at klubbmedlemmer var aktive i andre sammenhenger, unntaket var unge som var medlemmer i religiøse organisasjoner, her var det lite overlapp med medlemskap i klubben. Aldersgruppen 14–18 år er en fase hvor mange forlater organisert idrett, mange av klubbens medlemmer er eller hadde vært aktive i idrettslag. Flere medlemmer enn ikke-medlemmer har drukket alkohol, og de få som oppgir å ha prøvd marihuana eller kjenner noen som har, er ofte medlemmer i klubben. Medlemmene opplevde seg selv som konforme med andre på samme alder. Det hadde de sannsynligvis rett i, det er ikke-medlemmene som oftere forteller at de er opptatt av andre ting enn det som er vanlig i aldersgruppen. Klubbmedlemmene på Lambertseter på 1970-tallet har omfattende vennenettverk og er mye sammen med venner utenfor hjemmet. Ungdom med svake vennenettverk var de som i minst grad oppsøkte klubben. At klubbene i mindre grad var opptatt av dette, kan delvis forankres i at de så det som sin primære oppgave å forhindre utvikling av sosiale problemer; ikke å trekke stillferdige unge ut i tenåringslivet. Her har perspektivene forandret seg; nyere forskning understreker at internaliserende vansker kan skape problemer selv om det ikke medfører utagerende bråk i tenåringstiden.

Klubbmodellen som Lambertseter representerte bygget på en utforming hvor den åpne virksomheten ga muligheter for å henge med andre og ha samvær gjennom ulike aktiviteter, og en åpen kveld for lyd, lys og disko hvor man både kunne vise seg fram og «hide in the light». Gruppene representerte både ulike aktivitetsmuligheter og vennsgrupper. Begge typer var en sammensmelting av sosiale relasjoner og aktiviteter. Ideologisk bygget gruppene på utvikling av sosiale relasjoner mer enn på aktiviteter i seg selv. Høyfrekvensbrukere av klubben, som ofte var gruppemedlemmer, dannet den stabile kjernen i det sosiale miljøet og var sentrale i utviklingen av felles normer. Utviklingen av klubbens sosiale miljø, som la grunnen for klubbens posisjon som «verksted for selvtillit», bygger på samspeillet mellom gruppene og den åpne virksomheten. Lambertseterklubbens posisjon i ungdomsmiljøet indikerer at klubbene oppfylte sin sentrale oppgave; å være et sted for de fleste og samtidig nå fram til ulike grupperinger av unge, også ungdom i risikozonen.

Klubbens sterke posisjon må forstås i sin historiske sammenheng; den var en del av en verden hvor det var atskillig mindre å foreta seg enn nå, mindre skolepress og færre aktivitetstilbud. Super Mario og hans bror Luigi kom ikke før midt på 1980-tallet, det samme gjorde MTV og en ny TV-verden og sosiale medier var flere tiår unna. NRK var alt som fantes på skjerm, med lite for ungdom. Norge på Lambertseter på 1970-tallet hadde mye til felles med tiåret før, selv om landet var blitt mer velstående og ungdomskulturene hadde forandret seg.

Kompetansesamfunnet; nye samfunnsmessige rammer og ny ungdomstid

Moderne ungdomstid er ikke en ventefase, men en kvalifiseringsfase strukturert og dominert av utdanningssystemene. I enden av ungdomstiden venter ikke en voksenrolle med arbeid og familie, men en kompleks og krevende overgang til yrkesliv og voksen status. Medienes overskrifter om ungdom handler ikke om bråkete tenåringer på gatehjørnet, men om stress og psykisk helse, og om skolefravall og gjengkriminalitet. I kompetanse- og kunnskapssamfunnet er det å ikke mestre videregående – å «droppe» ut eller «falle fra» – et tegn på at du ikke vil mestre det moderne yrkeslivet. Kompetansesamfunnet har skapt en krevende inngangsbillett til yrkeslivet, og et nytt begrep; *utenforskap*. Utenforskap hviler på manglende mestring og kompetanse; norske studier viser at unge som befinner seg i kategorien som i Storbritannia kalles NEET – *not in employment, education or training* – ved 19-20 års alder, ofte er i NEET-kategorien også fem år senere (Borgen, Frønes & Raum, under publisering). NEET representerer utenforskap i forhold til de grunnleggende broer til sosial integrasjon, i et samfunn hvor inngangen til voksenrollen er mer komplisert enn på 1970-tallet da begreper som «drop out» ikke eksisterte. Utenforskap i ungdomsalderen blir lett til senere utenforskap både i forhold til yrkeslivet og sosial forankring (Carcillo et al., 2015, Vernon, 2006). Utenforskap handler ikke bare om å falle utenfor etablerte livsløp, utenforskap fører lett til kriminalitet. Kriminalitetsutviklingen er illustrerende; tenåringskriminaliteten hvor mange var involvert i småkriminalitet har sunket mens den farlige volds- og gjengkriminaliteten har steget. For ungdom er kriminelle gjenger en vei til penger så vel som til status og anerkjennelse. NOVAs ungdomsdata-studier viser at ca. 20 % av unge (fra 8. klasse til Vg3) har vært innom fritidsklubb eller lignende siste måned (Bakken, 2020), men dette forteller ikke noe om bruksfrekvensene i ulike lokale miljø. Klubbene når fram til ulike grupperinger av ungdom (Seland & Andersen, 2020), og fanger sannsynligvis også ofte opp unge i NEET-sonenes risikolandskap.

Kjernen i moderne oppvekst er utvikling av kompetanse i en bred betydning av ordet. Noen typer kompetanse er egnet for å formidles fra et kateter, andre kompetanseformer – med sosial kompetanse som en god illustrasjon – kan best læres «by doing»⁷. All kompetanse har en sterk erfaringskomponent; man blir f.eks. ikke en dyktig miljøarbeider av å lese bøker om sosialt arbeid, men formell kompetanse bidrar til at man kan systematisere erfaring og forståelse. Formell læring knyttes til utdanningsinstitusjoner og formelle vurderinger. Ikke-formell læring refererer til alt vi lærer i yrkesliv og fritid, via venner, bøker og medier, og til yrkeserfaring; man blir f.eks. en god lærer gjennom praksis og kontakt med elever. Ikke-formell læring kan inndeles i ikke-organisert (non-formal) læring, som refererer til erfaringsbasert kompetanse som utvikles i alle sammenhenger vi

⁷ Se https://snl.no/John_Dewey

befinner oss, mens organisert læring (in-formal) refererer til f.eks. kurs, opplæring og systematisk øvelse. Grensene mellom læringsformene er flytende. Hobbyaktiviteter er stort sett ikke organisert som opplæring, men er en effektiv arena for læring, det samme er lek i ulike former. Dette henger sammen med at slike aktiviteter drives av en indre motivasjon for aktiviteten i seg selv.

Kunnskaps- og kompetansesamfunnet krever et høyt nivå, ikke bare av spesifikk kompetanse på ulike områder, men også av basiskompetanse; funksjonell analfabetisme og svak språklig kompetanse er nå kritisk på et helt annet vis enn det var i industrisamfunnet. Komplekse samfunn etterspør også høyt nivå av sosial kompetanse, som utvikles i komplekse og dynamiske sosiale situasjoner; for ungdom betyr dette primært sammen med andre på samme alder (se f.eks. Sørli, Amlund Hagen & Berg Nordal, 2020). Blant jevnaldrende er man likeverdig og ansvarlig, og må forholde seg til andre som også er ansvarlige og selvstendige. Man blir ikke voksen av å bare være sammen med voksne, man kan bli veslevoksen av det, som er noe helt annet. Klubbenes posisjon som verksted for selvtilit og sosial utvikling bygger nettopp på relasjonene mellom jevnaldrende.

Kompetansesamfunnet understreker behovet for formell læring så vel som for ikke-formell erfaringsbasert kompetanse. Ikke-formell læring krever mangfold av muligheter fordi slike læringsarenaer skal gi plass for ulike interesser og ulike valg, og ikke minst viktig i vårt samfunn, legge grunnlaget for innovasjon. Skolen er en arena for utvikling av basiskompetanse, ikke for å gripe det nye, som illustrert ved elever som ligger langt foran lærebøkene i IT-kompetanse. Moderne high-tech-utvikling forteller at innovasjon er forankret blant unge generasjoner. I Norge er «The Gathering»⁸ ved Hamar, hvor ungdom samles med computere og cola, nasjonaløkonomisk sannsynligvis den viktigste samling på noen norsk idrettsarena. Frontlinjene i «IT-kompetanse» kan ikke lett gjøres til skolepensum. Ungdommers utvikling av kunnskap og engasjement om miljø- og klimautvikling krever på samme vis muligheter for å utvikles, ikke primært nye pensumbøker. Uformell kompetanseutvikling er både viktig i seg selv, og spiller sammen med formell utdanning (Frønes, 2017). Det moderne samfunnet leter også etter kreativitet og innovasjonskapasitet. Klubbenes betydning for norsk rockescene illustrerer at klubbene har evne til å stimulere ungdomskulturenes kreative sider. Begrepet om «medvirkning» handler om ungdommenes utvikling, av seg selv og av sine interesser.

⁸ https://no.wikipedia.org/wiki/The_Gathering

Fritidsklubbens funksjon og utforming i kompetansesamfunnet

Det tette samspillet mellom grupper og åpen virksomhet var de tradisjonelle klubbens genistrek; gruppene åpnet for ulike interesser og for etablering av grupper for ungdom med særlige behov, samtidig som gruppene var en sentral del av klubbens sosiale miljø. Kompetansesamfunnet krever en systematisk utvikling av gruppevirksomheten som arenaer for ikke-formell kompetanseutvikling og utdyping av ungdommenes interesser. Dette betyr ikke at vennegruppene forsvinner, men det betyr intensiv utvikling av gruppevirksomhet som bygger på ungdommenes egne interesser og utvikling. I klubbundersøkelsen 2016-2017 (Ungdom og fritid, 2017) reises spørsmålet om åpen virksomhet versus tilbud rettet mot ulike interesser. Det konkluderes med at klubbene i beskjeden grad er rettet mot ungdommers panorama av ulike interesser, men studien illustrerer også at klubbene har mange «spesialiserte» tilbud og erfaring med utvikling av slike tilbud.

De siste tiårene har vi sett en utvikling av nye bevegelser basert på aktiviteter og interesser og at internett legger nytt grunnlag for slik utvikling. Bevegelser som *maker-movements*⁹ forteller nettopp om «learning by doing» ved at interesser, samvær og kompetanseutvikling smeltes sammen. Dette er fritidsklubbens naturlige læringsformer. Klubbvirksomhet utnytter teknologien og bygger kanaler ut mot ulike virtuelle rom så vel som mot andre klubber, og digitale muligheter utnyttes i ulike gruppeaktiviteter (Kiviniemi & Tuominen, 2017). Virtuelle aktiviteter, e-sport og gaming er ikke solitære aktiviteter, så aktiviteter, hendelser og kunstuttrykk kan presenteres på ulike plattformer. Et omfattende tilbud av ulike muligheter åpner for at mange kan finne noe de leter etter – og som det ofte viser seg – finne noe de vil utvikle videre. Moderne fritidsklubber vil inneholde grupper rundt sport, kunst, gjenbruk, lekselesing, foto/film, blogging, kunst, rene vennegrupper, sjakkklubber eller hva det skal være, og gruppene kan utvikles i samarbeid med andre instanser og organisasjoner. Klubbene er ikke politiske, men åpne for unge aktivistgrupper; slike grupper er samfunnsmessig betydningsfulle og betydningsfulle for de som deltar, og de vil som andre klubbgrupper også være vendt mot den åpne virksomheten. Vekt på utvikling innebærer ikke noe hierarkisering av aktiviteter; akvarellmaling og dekorering av Warhammer-figurer har samme status i et læringsperspektiv. Gruppevirksomhet er også en viktig arena for rekruttering av unge i risikozonen for internaliserte vansker, som kommer inn gjennom interesser og aktiviteter.

Ungdom er ikke gründere stort sett, Bill Gates og Marc Zuckerberg til tross. Men for mange blir nettopp kompetanse og interesser som utvikles i ungdomstiden til et framtidig yrke og øking av skaperevnen; mulighet for utdyping av egne interesser i ungdomstiden er grunnleggende

⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Maker_culture

læringsvirksomhet. Ungdom vil gjerne søke sammen med andre med samme interesser, og det vil ofte være nettopp samhandling i grupper som skaper utvikling. Mange kommuner har nå tilbud om utvikling av interesser, som musikkstudio og dansescener eller former for aktivitetshus. I det multikulturelle kompetansesamfunnet vil klubbens gruppevirksomhet utvikle et bredt panorama av muligheter, samtidig som klubbene også videreutvikler sin unike egenskap; å systematisk spille delene sammen til en helhet. I et kulturelt og sosialt sammensatt samfunn er det viktig at ulike interesser og ungdomsgrupperinger har de samme åpne møtesteder, slik at det finnes veier fra forskjellige miljø til et felles miljø.

Klubbene er beskrevet som steder uten ytre press, noe som skolen og noen organisasjoner representerer. Det bør de fortsatt være, samtidig som klubben inspirerer til aktiviteter, ideer, mestring og utvikling, med gruppene som grunnleggende arenaer for dette. Tidstypiske aktiviteter vil være en del av klubben, men det er ikke en del av klubbens formål å speile populærkulturen. Klubben åpner for musikkøvelser og skaperkraft, men det er ikke klubbens oppgave hverken å støtte opp under varianter av idoldeltagelse eller bekjempe den. Derimot ligger det i klubbens ideologi å være vendt mot framtidsrettet utvikling og læring – med utgangspunkt i de unges egne ressurser og ungdomskulturenes frontlinjer. Fritidsklubbene representerer her en tilrettelegging for å utnytte og utvikle ungdommers innovative krefter. Klubbens innovative posisjon i forhold til musikkutvikling og som arenaer for gaming og datautvikling¹⁰, forteller om fritidsklubbens potensialer som lavkost innovasjonsarenaer. Klubbens innovative funksjoner handler ikke om «opplæring», men om intensiv utvikling av virksomhet basert på medlemmenes egen kreativitet. Virksomheter som er tett på ungdommelige subkulturer og interessegrupper vil nettopp kunne gripe «det nye», kulturelt og teknologisk. Å gripe tidsånden er viktig i en foranderlig verden; å gifte seg med den er som kjent ikke bra, da blir man værende i fortiden. For skoler og ulike institusjoner er nye og annerledes generasjoner ofte et problem, hvordan skal man møte de nye? For klubbene er den kontinuerlige tilstrømmingen av nye generasjoner deres særegne innovative potensial i forhold til kulturelle og teknologiske frontlinjer.

I det multikulturelle og multietniske kompetansesamfunnet vil gruppenes mulighetsrom og læringsfunksjoner ekspandere, samtidig som klubbene opprettholder sin unike egenskap; å systematisk spille delene sammen til en helhet. De funksjoner som fritidsklubbene er ment å dekke for de individuelle medlemmer så vel som for det øvrige samfunnet, krever et personale preget av

¹⁰ Se f.eks. Møteplass datakultur, 2020. https://drive.google.com/file/d/1_UffuDCGTullniBQ5zvIGpqueuk8SPJX/view

mangfold i erfaring, kjønn, alder, etnisitet/kulturell forankring og interesser, samtidig som det kreves en felles kompetanse i arbeid med barn og unge.

Oppsummering; fritidsklubb, forebygging og nye utfordringer

Fritidsklubbene har vært med oss siden 1950-tallet og utviklet over tid en særegen utforming og metodikk rettet mot ungdomsperioden. Klubbens utgangspunkt – et sted å være for de som ikke var aktive andre steder – ble ikke avspeilet i klubbens faktiske medlemsprofil; som data fra Lambertseter viser, hadde klubben svært mange medlemmer som var eller hadde vært aktive i organiserte sammenhenger. Klubb som forebyggende arbeid bygget nettopp på at et miljø dominert av «competent peers» også trakk med de få unge i risikozonen. Klubbene favner også i kompetansesamfunnet ulike grupper, integrasjon av unge i risikozonen er fortsatt klubbens metode for å forhindre utvikling av uheldige miljøer og sosial eksklusjon. Men moderne kompetansesamfunn har utvidet ungdomsarbeidets kulturpolitiske målsetting; klubbene representerer en grunnleggende arena for ikke-formell kvalifisering og potensiell innovasjonskraft og må videreutvikles som dette. Ved å utvikle gruppeaktiviteten i bredde og dybde og samtidig knytte gruppene inn mot den åpne virksomheten, møter klubbene det moderne samfunnets utfordring: å skape fellesskap ved å differensiere. Klubbene representerer også en unik kilde til innovasjon ved å kunne tilby strømmen av nye generasjoner et sted for utvikling på egne premisser. Et aktivt panorama av ulike aktiviteter og grupper representerer også et lavterskeltilbud til ungdom med svake sosiale nettverk hvor noen er i risikozonen for utvikling av internaliserte vansker. Dette er ungdomsgrupper som i mindre grad er deltagere på ungdomskulturens mest synlige scener.

Klubbene utviklet over tid en modell som danner basis for hva vi kan begrepsfeste som fritidsklubb, fritidssenter, ungdomssenter, aktivitetssenter; betegnelsen spiller mindre rolle. Grunnleggende i kompetansesamfunnets fritidsklubb er omfattende gruppevirksomhet basert på utdyping av ungdommers interesser, som samspiller med en reflektert utformet åpen virksomhet. Det er gjennom denne modellen at fritidsklubbene kan være både en grunnleggende arena for ikke-formell kvalifisering og forebygge sosial eksklusjon.

Litteratur

Bakken, A. (2020). *Ungdata 2020. Nasjonale resultater*. (NOVA-rapport 16/2020). Oslo: NOVA, OsloMet.

Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn-og-ungdom/utredning-om-ungdoms-fritid/ungdoms-fritidsmiljo.pdf>

- Blos, P. (1962). *On adolescence: A psychoanalytic interpretation*. New York: Free Press of Glencoe.
- Borgen, N., Frønes, I. & Raum, O. (under publiserings). *Every tenth child: The life-course patterns and prevalence of contact with child welfare measures in Norway*.
- Carcillo, S., Fernández, R., Königs, S. & Minea, A. (2015). NEET Youth in the Aftermath of the Crisis: Challenges and Policies. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 164, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/5js6363503f6-en>
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- European Commission. (2014). *Working with young people. The value of youth work in European Union*. https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/study/youth-work-report_en.pdf
- Forkby, T. (2014) Youth Policy and Participation in Sweden – a historical perspective. I M. Taru, P. Coussée & H. Williamson (Red.), *The history of youth work in Europe*, (vol. 4 s. 45–57). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Frønes, I. (1979a). *Et sted å være – et sted å lære*. Oslo: Tiden.
- Frønes, I. (1979b). *Spørsmål om klubb*. INAS rapport, 4. Oslo: Institutt for sosialforskning.
- Frønes, I. (2017). The high-tech society, youth work and popular education. *The International journal of Open Youth Work*, 1, 88–100.
- Kiviniemi, J. & Tuominen, S. (Red.). (2017). *Digital Youth Work - a Finnish Perspective*. Helsinki: Verke. https://www.verke.org/wp-content/uploads/2017/11/Digital-youth-work-a-Finnish-perspective_web.pdf
- Lorenz, W., Coussée, F. & Verschelden, G. (2010). Historical consciousness in youth work and adult education. *Social work & society*, 8(1), 32–45. <https://www.socwork.net/sws/article/view/21/60>
- Mahoney, J. L. & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behaviour. The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, 23(2), 113–127. <https://doi.org/10.1006/jado.2000.0302>
- Mahoney, J. L., Stattin, H. & Lord, H. (2004). Unstructured youth recreation centre participation and antisocial behaviour development: Selection influences and the moderating role of antisocial peers. *International Journal of Behavioral Development*, 28(6), 553–560. <https://doi.org/10.1080/01650250444000270>
- Mahoney, J. L., Stattin, H. & Magnusson, D. (2001). Youth recreation center participation and criminal offending: A 20-year longitudinal study of Swedish boys. *International Journal of Behavioral Development*, 25(6), 509–520. <https://doi.org/10.1080/01650250042000456>
- NOU 1977: 6. (1997). *Ein samla offentleg politikk for oppvekstmiljøet*.
- Pettersson Svenneke, D. & Hanström, M. (2007). Det räcker inte att tänka med hjärtat. I *Mötesplatser för unga: Aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens skrifter 2008: 2.

- Sarnecki, J. & Ekman, L. (1978). *Vad skall vi ha gårdarna till? En bok om mål och metoder i ungdomsarbetet på fritidsgårdar*. Stockholm: Fritidsavdelningen.
- Seland, I. & Andersen, P. L. (2020). Hva kjennetegner ungdom som går på norske fritidsklubber og ungdomshus? *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 1(1), 6–26.
<https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2020-01-02>
- Skard, T. (1973). *Verksted for selvtillit*. Oslo: Gyldendal.
- Statens Ungdomsråd. (1981). *Ej till salu*. Stockholm: Liber Förlag.
- Sørli, M-A., Amlund Hagen, K. & Berg Nordal, K. (2020). Development of social skills during middle childhood: Growth trajectories and school-related predictors. *International Journal of School & Educational Psychology*. <https://doi.org/10.1080/21683603.2020.1744492>
- Turner, V. (1967). *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage*. I V. Turner. *The Forest of Symbols*. New York: Cornell University Press.
- Ungdom og fritid. (2017). *Klubbundersøkelsen 2016 / 2017*. Oslo.
<https://www.ungdomogfritid.no/wp-content/uploads/180207-klubbundersøkelsen.pdf>
- Ungdom og Fritid, Ung Kultur Møtes, KANDU – Norsk Dataungdom & Tverga. (2020). *Møteplass datakultur*. https://drive.google.com/file/d/1_UffuDCGTullniBQ5zvlGpgeuk8SPJX/view
- Vernon, L. (2006). Early School Leaving: Broader Approaches to Learning. *Literature review*. Campaign for Learning.